

Αποκλίσεις και Συγκλίσεις*

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Β. ΚΑΡΑΤΖΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Η τελευταία δεκαετία υπήρξε περίοδος σημαντικότεων μεταβολών για την ελληνική οικονομία. Στις μεταβολές αυτές οι παράγοντες της αγοράς ανταποκρίθηκαν με αντίστοιχες, αν και συχνότατα ρέπουσες προς την υπερβολή, διαθέσεις. Η αυξανόμενη αισιοδοξία μεταβλήθηκε σε διάχυτη ευφορία όταν, κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1990, οι μεταβολές αυτής της περιόδου οδήγησαν στο να επιτευχθεί ο στόχος που άλλοτε εθεωρείτο αδύνατος, της συμμετοχής στην ΟΝΕ. Σήμερα, η Ελλάδα, μαζί με τα άλλα μέλη της Ευρωζώνης, συμμετέχει στο γενικευμένο κλίμα ανησυχίας για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της διεθνούς οικονομίας. Αυτή η ανησυχία αποτελεί ίσως από μόνη της απόδειξη του γεγονότος ότι η Ελλάδα είναι πλέον αναπόσπαστο μέρος της υπόθεσης που λέγεται ΟΝΕ, και είναι εμποδωμένη σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Όμως η νευρικότητα που χαρακτηρίζει την παρούσα διεθνή συγκυρία δεν πρέπει να επισκιάσει ούτε τις τεράστιες αλλαγές που έχουν συντελεστεί, ούτε τις κατά βάση θετικές προοπτικές που η οικονομία και το τραπεζικό μας σύστημα έχουν κατακτήσει.

Θα ήθελα να επιχειρήσω στη σημερινή μου ομιλία έναν ευρύτερο απολογισμό της έως τώρα πορείας και να επισημάνω τις προοπτι-

κές του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η γνώση της αφετηρίας μας βοηθά να κατανοήσουμε καλύτερα πού βρισκόμαστε. Διευκολύνει, κατά συνέπεια, την καλύτερη αξιολόγηση και πιθανολόγηση των μελλοντικών εξελίξεων, όπως αυτές εν δυνάμει περιέχονται στην υπάρχουσα κατάσταση.

Το θέμα του συνεδρίου αφορά βεβαίως το τραπεζικό σύστημα αλλά ειδικότερα τη διαχείριση της ιδιωτικής ή συλλογικής αποταμίευσης. Βεβαίως δεν θα είχε νόημα η συζήτηση αυτή στην Ελλάδα μόλις μερικά χρόνια πριν, όταν η βασική επιλογή ήταν για τους πολλούς η επένδυση στη χρηματοδότηση του δημόσιου χρέους και για τους λίγους η συχνά παθητική αγκυροβόληση του οικογενειακού πλούτου σε μακρινούς και ιστορικά ασφαλείς λιμένες.

Απαντώντας όμως στο ερώτημα γιατί είμαστε εδώ σήμερα, θα ήθελα να ξεφύγω από το εξειδικευμένο πλαίσιο του συνεδρίου και να κάνω μια ευρύτερη τοποθέτηση για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, την πρόσφατη εξέλιξη του και τις προοπτικές του. Θα μου

*Ομιλία του κ. Θεοδώρου Β. Καρατζά στο *International Banking Forum*, που διοργάνωσε το περιοδικό "Economist".

επιτρέψετε αυτήν την επιλογή, άλλωστε το ειδικό υφίσταται πάντα σε αλληλεξάρτηση με το γενικό.

Τι μας φέρνει όλους σήμερα σε αυτήν την αίθουσα, και σε αυτό το θέμα; Πρώτον η διορατικότητα της ελληνικής πολιτείας σχετικά με τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας. Δεύτερον το γεγονός ότι αξιοποιήθηκαν και εξειδικεύτηκαν επιτυχώς οι γενικότερες κατευθύνσεις που ήρθαν ως αποτέλεσμα αυτής της επιλογής, με αποκορύφωμα την πραγματοποίηση της ένταξης της χώρας μας στην ΟΝΕ. Τρίτον το γεγονός ότι δόθηκε έτσι η ευκαιρία στους παράγοντες της αγοράς να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν σε ένα νέο, όσον αφορά τη θεσμική του διάσταση και το διεθνές του προσανατολισμό, περιβάλλον.

Άλλοτε κεντρικός αποδέκτης και εργαλείο κρατικού παρεμβατισμού, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα μετά την απελευθέρωσή του, που ξεκίνησε κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και συνεχίστηκε τη δεκαετία του 1990, μεταβλήθηκε σε κρίσιμο παράγοντα σύγκλισης και ένταξης στην ΟΝΕ. Πράγματι, η απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος και η αλλαγή κατεύθυνσης της νομισματικής πολιτικής οδήγησαν στη μακροοικονομική σταθεροποίηση και την εξάλειψη του πληθωρισμού της δεκαετίας του 1990. Η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η απόκτηση αυτονομίας από την κεντρική μας τράπεζα και τα κριτήρια του Μάαστριχτ επέτρεψαν στην κυβέρνηση να προσδεθεί σε ένα μηχανισμό μακροοικονομικής πειθαρχίας. Τα υψηλά επιτόκια και η περιοριστική νομισματική πολιτική άνοιξαν το δρόμο για τη νομισματική σταθερότητα. Αυτή η σταθερότητα σήμερα, σε συνθήκες τραπεζικού ανταγωνισμού, επιτρέπει στις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές να επωφελούνται από ιδιαίτερα χαμηλό κόστος χρηματοδότησης προς όφελος ολόκληρης της ελληνικής οικονομίας.

Ετσι, υπό μία έννοια, το δίδυμο της

αντιπληθωριστικής νομισματικής πολιτικής από τη μια και του χρηματοπιστωτικού ανταγωνισμού από την άλλη αποτελούν τους δύο πυλώνες της οικονομίας μας που αλληλοσυμπληρώνονται στην εποχή της ΟΝΕ. Ο ένας (η αυστηρή νομισματική πολιτική) για να εξασφαλίζει τη σταθερότητα, και ο άλλος (χρηματοπιστωτικός ανταγωνισμός) για να χρηματοδοτεί την ανάπτυξη.

Ασφαλώς η χώρα μας δεν είναι η μοναδική που επιχείρησε τη μετάβαση από τον κρατικό παρεμβατισμό σε μια απελευθερωμένη αγορά χρήματος και κεφαλαίου, τη μετάβαση δηλαδή από την περίοδο της στρατολόγησης στην περίοδο της χειραφέτησης. Στρατολόγησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος είτε στην αποστολή είτε της κατευθυνόμενης εκβιομηχάνισης, είτε της τεχνητής διατήρησης της απασχόλησης, είτε της προνομιακής μεταχείρισης ισχυρών κοινωνικών και οικονομικών ομάδων. Χειραφέτησης με τις τράπεζες να έχουν αποκτήσει επιχειρησιακή αυτονομία σε ό,τι αφορά την επιτέλεση του κλασικού διαμεσολαβητικού τους ρόλου, που είναι η μετατροπή της αποταμίευσης σε χρηματοδότηση.

Η Ελλάδα είναι όμως από τις σχετικά λίγες χώρες, σε αυτό το επίπεδο ανάπτυξης και σε παγκόσμιο επίπεδο, που επιχείρησε αυτή τη μετάβαση προς την απελευθέρωση χωρίς να περάσει από μείζονες συστημικές κρίσεις με τις αρνητικότερες παρεπόμενες οικονομικές και κοινωνικές συνέπειές τους. Είναι σχεδόν η μοναδική στην περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου και της Νοτιοανατολικής Μεσογείου που πέτυχε το πέρας στην ωριμότητα μέσα από μια ασφαλώς έντονη αλλά πάντως όχι καταστροφική εφηβεία.

Μιλώντας παραπάνω για τη διορατικότητα της ελληνικής πολιτείας αναφερόμουν στη διαχρονική πλέον, τουλάχιστον από τη μεταπολίτευση και έπειτα, εμμονή της πολιτικής μας ηγεσίας να αναζητήσει ένα σταθε-

ρότερο, προοδευτικότερο σύστημα διακυβέρνησης στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σταθερότερο και προοδευτικότερο εννοείται απ' ό,τι μπορούσε η χώρα από μόνη της και με αυτόνομη σχέση με το διεθνές γίγνεσθαι να αποκτήσει.

Αποδίδω σε αυτήν τη διορατική εμμονή την οργανική αλλά και κοσμοθεωρητική σύνδεση των οικονομικών επιτελείων διαδοχικών κυβερνήσεων αλλά και των εθνικών ρυθμιστικών αρχών με ένα ομαλώς εξελισσόμενο και διαρκώς ανανεούμενο πανευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των χρηματογορών και κεφαλαιαγορών. Διατείνομαι επίσης ότι η ευρωπαϊκή μας προοπτική και ιδιότητα συνέτειναν στην εδραίωση ενός ευρύτερου περιβάλλοντος ισονομίας και σταθερότητας: ενός περιβάλλοντος το οποίο δεν θα ανεχόταν είτε την υφαρπαγή της λαϊκής αποταμίευσης από οργανωμένα συμφέροντα μέσω του τραπεζικού συστήματος είτε τον κλονισμό της φερεγγυότητας καίριων λειτουργιών, όπως η προστασία των καταθέσεων. Αυτό ακριβώς το περιβάλλον έχει θωρακίσει το χρηματοπιστωτικό μας σύστημα. Ισως το θεωρούμε αυτονόητο αλλά δεν είναι σχεδόν πουθενά στην περιοχή μας αλλά ακόμη και σε χώρες, ιδίως της Ανατολικής Ασίας, που μέχρι πρότινος προβάλλονταν ως παραδείγματα προς μίμηση.

Η Κεντρική μας Τράπεζα μέσω της νομισματικής διαχείρισης αποτέλεσε καίριο εργαλείο στην αποκλιμάκωση πληθωριστικών πιέσεων και στην τελική μας ένταξη στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Στο περιβάλλον νομισματικής σταθερότητας και κανονιστικής επάρκειας που επικράτησε, η απελευθέρωση του τραπεζικού μας συστήματος, πρόσταγμα των καιρών, αναγκαίο επόμενο βήμα στην εξέλιξη της οικονομίας μας, δεν συνοδεύτηκε από την αποσταθεροποίηση. Ως επί το πλείστον αποφεύχθηκαν συμπεριφορές είτε από ήδη υφιστάμενους τραπεζικούς οργανισμούς είτε από νεοϊδρυθέ-

ντες αλλού στον κόσμο, και πολύ κοντά σε εμάς, που πραγματικά κλόνισαν τα θεμέλια ολόκληρων οικονομιών. Αντιθέτως, υπό αυτές τις συνθήκες δόθηκε η δυνατότητα για την περαιτέρω ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζικών ιδρυμάτων και την κατ' επέκταση ενίσχυση της φερεγγυότητας του τραπεζικού συστήματος στο σύνολό του.

Ομως και οι τράπεζες με τη σειρά τους δεν έμειναν αδρανείς. Στη γλώσσα μας υφίσταται μια ατυχής ομοιοκαταληξία μεταξύ του ονομαστικού και του νομισματικού. Στο τραπεζικό μας σύστημα και στη λειτουργία του, αντίθετα με τους οποιουδήποτε λεκτικούς συνειρμούς, η πορεία προς και τελικά η ένταξη στη νομισματική ένωση κάθε άλλο παρά ονομαστικές μόνο επιπτώσεις είχε. Τουναντίον, η πορεία αυτή άλλαξε και αλλάζει άρδην τις τράπεζές μας:

- Αλλάζει τη φυσιογνωμία των τραπεζικών δικτύων της χώρας μας, την ίδια την αρχιτεκτονική του τραπεζικού καταστήματος, το οποίο καλείται σήμερα να διαθέσει προϊόντα και υπηρεσίες που ήταν ανέφικτες σε περιβάλλον υψηλού πληθωρισμού, αντί να πάρει απλώς καταθέσεις και να δώσει γeros και ομόλογα.
- Αλλάζει την κατάρτιση του τραπεζικού στελέχους, το οποίο μπορεί να δώσει πλέον χαμηλότοκα δάνεια στη μικρομεσαία επιχείρηση κάνοντας χρήση τελευταίας τεχνολογίας αυτοματοποιημένων μεθόδων credit scoring.
- Αλλάζει τα μηχανογραφικά συστήματα της κάθε τράπεζας, τα οποία αναβαθμίζονται συνεχώς για να καλύψουν με επάρκεια τη διαχείριση και τον έλεγχο λειτουργιών που συνεχώς πολλαπλασιάζονται σε είδος και διογκώνονται σε πολυπλοκότητα.

Αλλά και για την πελατεία μας οι αλλαγές αυτές είναι εξίσου ριζικές. Μια δανειοδοτική σχέση με την ελληνική επιχείρηση που τη χαρακτηρίζει η ταχύτητα εκεί που τη χα-

ρακτήριζε η βραδυπορία. Εμφαση στην αντικειμενική ανάλυση της επιχειρηματικής δράσης και προοπτικής εκεί που συχνά η πιστωτική απόφαση ήταν διαβλητή και βασιζόμενη σε προσωπικές σχέσεις, ενίοτε αθέμιτες. Προσορισμός κεφαλαίων από την κεφαλαιαγορά και διαρκής συνομιλία και επαφή με το εγχώριο και αλλοδαπό επενδυτικό κοινό εκεί όπου η επιχείρηση ήταν μια κλειστή οικογενειακή υπόθεση. Επιγραμματικά για τη μέση ελληνική επιχείρηση: ίδιο κόστος χρήματος, και συχνά φθηνότερο, στον ίδιο χρόνο, σε σύγκριση με τη μέση ευρωπαϊκή. Εξίσου σημαντικό, εγχώρια ζήτηση, εγχώρια πελατεία της ελληνικής επιχείρησης, που πλέον μπορεί να χρηματοδοτηθεί επαρκώς για τις καταναλωτικές της ανάγκες αλλά και για τις μακροχρόνιες επενδύσεις σε στέγαση και οικογενειακό εξοπλισμό.

Ουσιαστική σύγκλιση λοιπόν και από την πλευρά της παροχής τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών αλλά και από την πλευρά του αποδέκτη αυτών. Αλλά είναι ίσως η μοίρα των μεγάλων μεταβολών, όσο πιο εκτενείς και ριζικές είναι τόσο περισσότερο δεδομένες να θεωρούνται – ακριβώς γιατί το αυτονόητο της ανώτερης αποτελεσματικότητάς τους τείνει να καταργεί από τη μνήμη μας την προηγούμενη κατάσταση.

Ποιες είναι οι ευρύτερες προεκτάσεις αυτών που πολύ συνοπτικά περιέγραψα; Βλέπουμε σε περιβάλλον απελευθέρωσης να βελτιώνεται η ανταγωνιστική ισχύς των τραπεζών ελληνικών συμφερόντων. Οι αλλοδαπές τράπεζες δεν έχουν πλέον ιδιαίτερα συγκριτικά πλεονεκτήματα στην εξόχως ανταγωνιστική αγορά των μεγάλων επιχειρήσεων. Η ένταξή μας στην ΟΝΕ τους έχει αποστερήσει τα σημαντικότερα έσοδα treasury που απολάμβαναν στο παρελθόν. Αλλά και στη λιανική τραπεζική η αέναη επένδυση σε προϊόντα και πλατφόρμες διάθεσης αυτών των προϊόντων από την πλευρά των εγχώριων τραπεζών έχει

περιορίσει τις δυνατότητες επικερδούς ανάπτυξής τους.

Αυτό που βλέπουμε, αντίθετα, είναι συνεργασίες μεταξύ εγχώριων και αλλοδαπών ιδρυμάτων. Τα αλλοδαπά ιδρύματα προωθούν επενδυτικά κυρίως προϊόντα μέσω των εγχώριων ιδρυμάτων, κάνοντας χρήση της συσσωρευμένης πείρας τους σε ευρωπαϊκές και σε διεθνείς κινητές αξίες. Βλέπουμε επίσης δραστηριότητες επενδυτικής τραπεζικής συμβουλευτικού χαρακτήρα ή χαρακτήρα άντλησης κεφαλαίων, στις οποίες αλλοδαποί οργανισμοί λειτουργούν συμπληρωματικά με το εγχώριο τραπεζικό μας σύστημα. Στην περίπτωση αυτή οι αλλοδαποί οργανισμοί επωφελούνται από τη δυνατότητα διάθεσης αξιών στον παγκόσμιο επενδυτή. Επωφελούνται επίσης από την εξειδίκευσή τους κατά τομέα, που τους αποδίδουν οι τεράστιες οικονομίες κλίμακας οι οποίες επιτυγχάνονται στις μεγάλες αγορές χρήματος και κεφαλαίου, όπως του Λονδίνου και της Νέας Υόρκης.

Βεβαίως τίποτα δεν αποκλείει την αλλαγή της στρατηγικής των αλλοδαπών μας ανταγωνιστών, όπως θα ήταν μία πιο δυναμική επανεμφάνιση στην ελληνική αγορά μέσω της εξαγοράς εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων. Εως τώρα όμως οι διασυνοριακές εξαγορές και συγχωνεύσεις μεταξύ ιδρυμάτων προερχόμενων από εξελιγμένες αγορές δεν είχαν, με ελάχιστες αν και όχι αμελητέες εξαιρέσεις, σημαντικά αποτελέσματα. Η ελληνική αγορά υπό αυτήν την έννοια αποκτά χαρακτηριστικά εξελιγμένης, ώριμης αγοράς, δηλαδή εντάσεως τεχνολογίας, και σκληρού ανταγωνισμού στο κόστος αλλά και στην ποιότητα των υπηρεσιών.

Εκεί που θα συνεχίσουμε να έχουμε εξελίξεις είναι στην επέκταση δικτύων από ώριμες σε αναδυόμενες αγορές. Υπενθυμίζω ότι η τραπεζική διεθνοποίηση μέχρι πρόσφατα είχε αποφύγει το λεγόμενο mass market. Η διεθνοποίηση αυτή στόχευε, μέσω μιας επιλε-

κτικώς ανάπτυξης της λιανικής τραπεζικής, να αποκτήσει πρόσβαση στην ανώτερη εισοδηματικά πελατεία κάθε χώρας, στην οποία αναπτυσσόταν. Κυρίως με τη δυναμική στρατηγική των εξαγορών τραπεζών στη Λατινική Αμερική αλλά και στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη έχουμε διαπιστώσει μια μετατόπιση βάρους όσον αφορά την τραπεζική διεθνοποίηση. Οι διαπιστώσεις είναι ότι το mass market, ακόμη και σε αγορές με χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα αλλά σε κάθε περίπτωση απελευθερωμένες και με προοπτική ανάπτυξης, λόγω ακριβώς της απελευθέρωσής τους, μπορεί να αποδώσει. Οι προερχόμενες από ώριμες αγορές τράπεζες μπορούν να επιτύχουν ωφέλειες για τρεις κυρίως λόγους:

1. Πρώτον, το ώριμο περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται τους έχει αποδώσει σωρευμένη τεχνογνωσία που δεν ενυπάρχει σε λιγότερο ανεπτυγμένες αγορές – όπως για παράδειγμα η ελληνική αγορά σε περίοδο υψηλού πληθωρισμού και αυξημένων δανειακών αναγκών του δημοσίου είχε υστερήσει σε δραστηριότητες λιανικής τραπεζικής. Αυτή η τεχνογνωσία μπορεί να αποδώσει άμεσα σε ένα λιγότερο ώριμο αλλά επαναλαμβανόμενο απελευθερωμένο περιβάλλον. Μπορεί να αποδώσει και έμμεσα, διότι με τη διεθνοποίηση επιτυγχάνονται καλύτερες οικονομίες κλίμακας για τις τεράστιες επενδύσεις σε τεχνολογία και εξειδικευμένο προσωπικό: επενδύσεις που ούτως ή άλλως έπρεπε να γίνουν στις εγχώριες, ώριμες αγορές από τις οποίες συνήθως προέρχονται οι τράπεζες οι οποίες διεθνοποιούνται.
2. Δεύτερον, οι αναδυόμενες αγορές επιτρέπουν συνήθως ικανοποιητικές τιμές εισόδου. Η ανωριμότητα είναι βέβαια απόρροια της κανονιστικής ανεπάρκειας η οποία οδηγεί σε αποσταθεροποίηση τα τοπικά χρηματοπιστωτικά συστήματα και τα εξωθεί να αναζητήσουν κεφάλαια από επεν-

δυτές του εξωτερικού. Αυτή η εξέλιξη αποδίδει και διαπραγματευτική ισχύ στο νεοεισερχόμενο όσον αφορά το ύψος του τιμήματος εισόδου.

3. Τρίτον, ο αλλοδαπός αυτός επενδυτής κατά την είσοδό του μπορεί να κάνει χρήση των συγκριτικά προνομιακών κεφαλαιοποιήσεων και του ευνοϊκού κόστους κεφαλαίου που του αποδίδει το πιο ώριμο περιβάλλον αγοράς από το οποίο προέρχεται.

Επίσης πρέπει να δούμε αυτήν την τάση υπό το πρίσμα είτε γεωγραφικών είτε ιστορικών και πολιτισμικών παραμέτρων. Στη Λατινική Αμερική έχουμε σε σημαντικό βαθμό ισπανικές τράπεζες. Στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη γερμανικές, σκανδιναβικές, αυστριακές, ιταλικές και ελληνικές. Στην Απω Ανατολή βρετανικές και ολλανδικές. Γενικότερα Βρετανοί και Ολλανδοί – λόγω της τεράστιας σε ιστορικό βάθος διεθνούς εμπορικής και γεωπολιτικής τους εμπειρίας – έχουν και ενστικτώδη προσανατολισμό προς τη διεθνοποίηση και ανάλογη θεσμική μνήμη και έφεση προς αυτήν.

Βεβαίως η άλλη όψη του νομίσματος είναι το στοιχείο του κινδύνου. Εκεί δηλαδή που διαθέτεις συγκριτικό πλεονέκτημα, το διαθέτεις για λόγους συστημικής ανεπάρκειας, η οποία μπορεί να υποτροπιάσει με δεινά αποτελέσματα όπως είδαμε πρόσφατα να συμβαίνει για τις αλλοδαπές τράπεζες στην περίπτωση της Αργεντινής. Για να υπενθυμίσω την αρχή της ομιλίας μου, κανείς ποτέ δεν επενδύει απλώς και μόνο σε αγορές, επενδύει πάντα σε πολιτικο-οικονομικά συστήματα που δημιουργούν αγορές και διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά τους, ενίοτε μάλιστα εκμηδενίζουν αγορές.

Πώς εξειδικεύεται τώρα αυτή η συζήτησή μας στην περίπτωση του ελληνικού τραπεζικού μας συστήματος; Θα πω τρία πράγματα. Πρώτον η οικονομία μας, με δεδομένη τη στρατηγική επιλογή της πολιτείας, όσον

αφορά τον ευρωπαϊκό μας προσανατολισμό, και σε συνδυασμό με την ευρύτερη θεσμική και κανονιστική μας επάρκεια, έχει επιτρέψει στο τραπεζικό μας σύστημα να αποκτήσει την αδιαμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία στην περιοχή μας.

Θέλω να τονίσω ότι σχεδόν όλες οι άλλες οικονομίες της περιοχής δεν μπόρεσαν επιτυχώς να μεταβούν από ένα καθεστώς ελεγχόμενων ή και δημόσιων χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων σε ένα καθεστώς απελευθέρωσης. Σχεδόν όλες διήλθαν ή διέρχονται συστηματικές κρίσεις στην προσπάθειά τους να μεταβούν από το ένα σύστημα στο άλλο. Και είναι ανάλογη της κρίσης που διέρχονται η ανάγκη τους για ένα περιφερειακά προσανατολισμένο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, ούτως ώστε να μπορέσουν να εξυγιάνουν την τόσο καίρια για μια σύγχρονη οικονομία μετατροπή των αποταμιευτικών πόρων σε δανειοδοτική δραστηριότητα.

Το δεύτερο σημείο που ήθελα να θίξω είναι ότι οι τράπεζές μας έχουν τοποθετηθεί σε οικονομίες που πριν από το πόλεμο ήταν ισοδύναμες με την ελληνική, εάν όχι ελαφρώς πλουσιότερες. Αυτές οι αγορές βρίσκονται σε τροχιά ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και εδώ πρέπει να πούμε ότι η διαδικασία ένταξης αρχίζει πολύ πριν μπει κανείς στην Ένωση αλλά βεβαίως συνεχίζεται και μετά από την ημερομηνία εισόδου, όπως τόσο καλά γνωρίζουμε στην Ελλάδα. Η τροχιά αυτή μειώνει αισθητά τον κίνδυνο αυτών των αγορών. Από αυτήν την άποψη συγκρίνοντας τις ελληνικές τράπεζες με αυτές που επεκτάθηκαν στη Λατινική Αμερική, θα έλεγα ότι βρισκόμαστε σε οικονομίες που αλλού έχουν μικρότερο βαθμό ανάπτυξης, αλλού μικρότερο κατά κεφαλήν εισόδημα απ' ό,τι συμβαίνει στη Λατινική Αμερική, αλλά λόγω του ευρωπαϊκού τους χαρακτήρα και προσανατολισμού θα επιδείξουν σε βάθος χρόνου, πιστεύω, πολύ μεγαλύτερη σταθερότητα – εάν και οι επενδύσεις των ελ-

ληνικών τραπεζών στην περιοχή είναι και θα παραμείνουν μικρότερης κλίμακας σε απόλυτους αριθμούς απ' ό,τι είναι, επί παραδείγματι, των ισπανικών στη Λατινική Αμερική.

Διάβασα παρεμπιπτότως πριν από δύο τρία χρόνια ένα άρθρο Έλληνα δημοσιογράφου στο οποίο ισχυριζόταν, μάλλον απαξιωτικά, ότι οι ελληνικές τράπεζες αγόρασαν στα Βαλκάνια Ελλάδα του '50 και του '60. Δεν μπορώ να μιλήσω για τους εγχώριους ανταγωνιστές μας, αλλά η Εθνική Τράπεζα στην Ελλάδα του 1959 αγόρασε τον "Αστέρα Βουλιαγμένης" για 5 εκατομμύρια δραχμές και επένδυσε, κατά την περίοδο 1961-63, άλλα 240 εκ. δρχ. στην ανέγερση του κορμού του γνωστού σε όλους μας ξενοδοχειακού συγκροτήματος. Με σημερινή κεφαλαιοποίηση του "Αστέρα" στα 220 εκ. ευρώ, πιστέψτε με, κανένας στην Τράπεζα δεν έχει μετανιώσει για αυτή μας την επένδυση στην Ελλάδα της δεκαετίας του 1960.

Το τρίτο που θα ήθελα να τονίσω είναι ότι έως τώρα, επειδή ακριβώς είχαμε αποδουθεί στην αναδιοργάνωση των εγχώριων δραστηριοτήτων μας, που επέτρεψε και επέβαλε η διαδικασία σύγκλισης της οικονομίας μας, και λόγω του ότι δεν είχαμε εκτεταμένη διεθνή εμπειρία στο παρελθόν, η προτεραιότητά μας ήταν να αποκτήσουμε θέσεις στην περιοχή χωρίς όμως να μεταφέρουμε άμεσα στις καινούριες θυγατρικές μας το σύνολο της τεχνογνωσίας μας. Αλλά και οι οικονομίες της περιοχής, οι οποίες μόλις τώρα αρχίζουν να μπαίνουν ξανά σε αναπτυξιακή τροχιά, δεν θα μπορούσαν να απορροφήσουν αυτά που είμαστε σε θέση να τους προσφέρουμε. Σταδιακά όμως ο σωρευμένος εκσυγχρονισμός μας, μας επιτρέπει να εξειδικεύσουμε τις στρατηγικές των θυγατρικών μας στη Βαλκανική εμπλουτίζοντάς τις με ανθρώπους και τεχνογνωσία από την Ελλάδα. Περνούμε δηλαδή από το στάδιο της εποπτείας, που ασκούσε μια κλασική Διεύθυνση Διεθνών Δραστηριοτήτων στις διεθνείς θυγατρικές μας τράπε-

ζας, στην οργανωτική σύνδεση των θυγατρικών μας με τις σημαντικότερες υποστηρικτικές αλλά και προϊόντικές και πελατειακές Διευθύνσεις στην Ελλάδα. Οδηγούμε, μέσω της περιφερειακής μας επέκτασης, στο να καρπωθούμε τις οικονομίες κλίμακας που κατέστησε όπως είπα και προηγουμένως εφικτές αλλά και αναγκαίες η απελευθέρωση της εγχώριας αγοράς χρήματος και κεφαλαίου.

Είναι και αναπόφευκτο αλλά και επιθυμητό να είναι προϊόν συσχετισμού και το πού βρισκόμαστε, αλλά και η αντίληψή μας για τη θέση στην οποία είμαστε. Και οι άνθρωποι αλλά και οι χώρες τους είναι, αναπόδραστα, όντα κοινωνικά. Αναπόφευκτη και επιθυμητή λοιπόν η σύγκρισή μας με τα μέλη της πιο προηγμένης ομάδας χωρών αυτού του πλανήτη, την Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία και ανήκουμε. Αλλωστε η διαχρονική μας έφεση προς αυτήν τη σύγκριση είναι υπεύθυνη και για τη σύγκλιση την οποία έχουμε πετύχει και την οποία επιδιώκουμε να πετύχουμε στο μέλλον. Εξίσου αναπόφευκτη, εξίσου επιθυμητή η σύγκριση και ο συσχετισμός με το άμεσο γεωγραφικό και ιστορικό μας περιβάλλον. Είμαστε στην Ευρωπαϊκή Ένωση μόλις είκοσι χρόνια, σε μια οντότητα που δεν αριθμεί παραπάνω από πενήντα έτη από την ίδρυσή της. Συγκατοικήσαμε στις ίδιες αυτοκρατορίες με τους γείτονές μας για παραπάνω από χίλια χρόνια, δώσαμε τη μάχη με το βάρος του κοινού παρελθόντος, αλλά και με τα κοινά εργαλεία του σύγχρονου κόσμου, για τη δημιουργία ο καθένας μας του δικού του έθνους κράτους, τους τελευταίους δύο αιώνες. Βρισκόμαστε όμως ξανά μαζί μετά από ένα διάλειμμα δεκαετιών, όχι αιώνων, γεγονός που είναι καίριας σημασίας για όλους μας και όσον αφορά τις επιπτώσεις του και όσον αφορά την ερμηνεία του.

Σας έδωσα σήμερα μια εκδοχή αυτής της διαδικασίας που επιγραμματικά θα τη συνοψίζα ως το τρίπτυχο της σύγκλισης, απόκλι-

σης και πάλι σύγκλισης. Σύγκλισης λόγω των στρατηγικών επιλογών της ελληνικής πολιτείας, της εξειδίκευσης αυτών των επιλογών σε ένα επαρκές, εάν όχι τέλειο, θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο, και της ριζικής εξυγίανσης και επιχειρησιακής αναβάθμισης του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Απόκλισης την ίδια σχεδόν χρονική περίοδο από τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής μας που, για σημαντικούς ιστορικούς λόγους, διήλθαν το στάδιο της απελευθέρωσης χωρίς να μπορέσουν να αποφύγουν συστημικές κρίσεις και τις παρενέργειες αυτών. Σύγκλισης όμως σε μετέπειτα στάδιο στην περιοχή, μια που προσελκύονται σε αυτήν χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και επιχειρήσεις από ένα περιβάλλον όπως το ελληνικό. Περιβάλλον δηλαδή που είναι σε θέση να εξαγάγει την κεφαλαιακή επάρκεια και συσσωρευμένη τεχνογνωσία που του εξασφάλισε το μάλλον ευτυχέστερο πρόσφατο παρελθόν του.

